

BRASIL: LES DIFICULTATS DEL CANVI

Frei Betto

Escriptor, ex responsable de la campanya del Govern de Brasil "Fame zero"

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

Primer volia agrair a la Fundació Alfonso Comín per l'alegria i l'honor d'aquesta invitació. I sobretot vull dir que aquest honor ve de la meva identificació amb Alfonso Comín. Nosaltres malauradament no ens vam arribar a conèixer personalment, soc amic de la família des de fa 26 anys, però tenim molts punts d'identificació. Els dos cristians, els dos de formació marxista, els dos vam lluitar contra la dictadura, els dos vam estar a la presó i els dos hem treballat amb obrers, i possiblement altres punts com que els dos escrivim, també. Això m'agermana molt a la figura d'Alfonso Comín que crec que és un exemple que potser seria molt bo que cada vegada més les noves generacions coneguessin la seva militància, la seva lluita, els seus ideals, per veure si la gent aconsegueix tenir de nou somnis de futur, perquè avui la gent té somnis de present i li costa tenir somnis de futur.

Vinc d'un país que té 190 milions d'habitants, un país massa contradictori perquè estem en desè lloc en la desigualtat social i en 68° lloc en índex de desenvolupament humà, un país que és la segona nació negra del món, són 50 milions de negres, -tots nosaltres brasilers tenim alguna sang negra a l'organisme, jo conec bé la genealogia de la meva sang negra però aquells que no ho admeten, no ho fan per prejudici, però la tenen-, només Nigèria té més negres que Brasil, 70 milions. Som també una nació indígena, Brasil té gairebé un milió d'indígenes i per sort, per felicitat, en els darrers vint anys el nombre va creixent perquè hi ha un rescat de l'autoestima indígena, o sigui, fa 50 anys ser indígena era una vergonya, ara no, fins i tot hi ha alguns grups d'indígenes que estan en procés de retribalització, o sigui, ja no volen massa contacte amb nosaltres salvatges blancs, i per això a Brasil mai no s'utilitza la paraula salvatge com a adjectiu de capitalisme, perquè si hi ha una societat que sap compartir són els indígenes tribaltzats. L'anomenat capitalisme salvatge és una ofensa als indígenes perquè els salvatges no són capitalistes. I vinc d'un país que amb totes les seves contradiccions ha elegit un obrer que té un curs de primària i un curs professional com a metal·lúrgic president de la República dues vegades. Ara Lula acaba de ser elegit amb 58 milions de vots, no hi ha cap altre a la democràcia en un món capitalista que hagi estat elegit amb 53 milions de vots, ara Lula ho ha superat en aquesta segona elecció.

Analitzaré una mica aquest fenomen, anticipant ja que soc una persona que ha treballat dos anys al Govern Lula, no soc una persona ingènua que només dirà lloances del Govern Lula, tampoc son un de l'extrema esquerra de Brasil que pensa que el Govern Lula ha traït els ideals d'una nova societat. Com a bon dominic, la virtut és al mig i jo procuraré mantenir-m'hi, en la línia de Sant Tomàs.

Lula va crear un partit polític contra totes les previsions i expectatives el 1980. Brasil encara vivia sota una dictadura militar, que va durar 21 anys, des de 1964 fins el 1985. El Partit dels Treballadors (PT) ha aconseguit concentrar en la seva proposta quatre sectors que havien lluitat contra la dictadura per la democratització del país. Per ordre d'importància, no perquè sigui la meva paraula, perquè és la paraula de Lula, són: en primer lloc les comunitats eclesials de base. El 1980 hi havia unes 100.000 comunitats eclesials de base al Brasil i el propi Lula reconeix que el PT va poder crear una capilaritat nacional en un país tan gran com és Brasil gràcies a l'Església, gràcies als grups de base de l'Església. I era impressionant perquè al Brasil sempre treballem amb molt de compte la relació fe i política i als europeus que van arribar-hi en aquell moment els costava comprendre com hem aconseguit que el PT mai no hagi estat un partit confessional, o sigui, aquesta distinció entre l'esfera de la fe i l'esfera de la política sempre ha estat respectada en la tradició política del Brasil. Potser això explica perquè Brasil, i és una excepció a Amèrica Llatina, mai va tenir un partit democratacristià, si el va tenir

va ser una cosa molt petita, experimental, que no ha tirat endavant. I és curiós perquè no hi ha cap altre episcopat a Amèrica Llatina que hagi tingut tanta incidència política en la vida social encara avui dia com l'episcopat de Brasil, però mai hi va haver una confessionalització de la política com tampoc hi va haver una ideologització de sectors cristians catòlics. Per exemple Brasil no va tenir el fenomen que hi va haver a Xile, Argentina, Colòmbia, de Pares pel Socialisme, mai no hi va haver això a Brasil, Capellans pel Socialisme, mai. Perquè al contrari que la resta de països, durant les dictadures militars la divisió no s'ha donat entre bisbes que van recolzar els dictadors i capellans que hi estaven en contra, no, la divisió a Brasil s'ha donat d'una altra manera, no en la línia horitzontal, s'ha donat en la línia vertical, hi havia cardenals, bisbes, capellans i laics a favor de la dictadura i en contra. Això explica per què l'Església de Brasil va tenir una postura molt profètica durant la dictadura, en els vint anys de dictadura, i molts sacerdots i bisbes van ser torturats, molts van anar a la presó, com el nostre grup de dominics que vam passar quatre anys a la presó, i Monsenyor Helder, que tots vostès coneixen, són censurats i reprimits. Monsenyor Helder era en aquell moment el brasiler més conegut al món al costat de Pelé. Una vegada la policia de la dictadura va anar a casa seva perquè estaven preocupats que li passés alguna cosa i la responsabilitat seria dels generals, i li van dir: "miri Monsenyor, som aquí perquè tenim l'obligació d'oferir-li un cos de seguretat", ell va dir: "però jo no vull un cos de seguretat perquè tinc el meu cos de seguretat, no necessito el cos del Govern", "bé Monsenyor, si vostè té un cos privat de seguretat és molt greu perquè al Brasil no pot haver-hi cossos privats de seguretat, tots han de tenir el seu registre a la policia i al Govern, llavors vostè, si us plau, ha de donar-nos els noms", "vostè pot apuntar: el Pare, el Fill i l'Esperit Sant", i va dispersar la gent.

En segon lloc, els sindicats, d'allà d'on ve Lula, el moviment sindical combatiu que ha lluitat pels drets dels treballadors, que ha minat la dictadura. Després els moviments populars, moviments de dones, de negres, d'indígenes, de nens del carrer, moviments de drets humans, moviments artístics, etc. Brasil té una gran quantitat de moviments populars, potser tinc la impressió quan viatjo pel món que no hi ha cap altre país que tingui tants moviments populars com Brasil. I finalment, l'esquerra que havia lluitat contra la dictadura, l'esquerra que venia d'una tradició comunista, marxista, i que es va dividir en moltes tendències. Hi havia una tendència tradicional del Partit Comunista brasiler que mai no va acceptar Lula perquè per a ells, vaig escoltar d'un dels seus dirigents: "això de que un obrer vulgui ser ara l'avantguarda del proletariat és massa perquè sempre nosaltres, intel·lectuals, som l'avantguarda del proletariat". Així era a molts països, o sigui, l'avantguarda eren sempre els intel·lectuals petit-burgesos i mai els propis obrers.

I Lula va aconseguir fundar aquest partit que va tenir una extensió fantàstica i es va destacar per tres característiques fonamentals. Primer per una nova manera de fer política, o sigui, era un partit que estava molt més preocupat en enfortir les bases populars, l'empoderament popular, que en triar gent per funcions governamentals. Segon, que tenia dos capitals, primer el capital de l'ètica, el PT era conegut com un partit ètic, aquí no hi ha corruptes; i tercer un partit que té una proposta de transformació social, no és un partit que estigui tancat dins d'un horitzó capitalista neoliberal sinó que té finestres obertes en busca d'una nova societat.

Lula va ser l'any 1988, quan hi va haver la constituent –després de la fi de la dictadura hi va haver la constituent brasilera- el diputat federal elegit amb més vots i des de l'any 1989 es va presentar com a candidat a president de la República, va participar en quatre campanyes presidencials i va aconseguir ser elegit en la quarta campanya, quan molta gent pensava que no hi hauria cap oportunitat de que això passés. Però crec que Lula ha estat elegit el 2002 per primera vegada com a reflex d'un fenomen que a Amèrica Llatina anomenem de "primavera democràtica", que és el mateix fenomen que explica Chávez, Morales, Bachelet, Tabaré, Kirchner, en fi, aquest fenomen de que la gent ara s'ha desil·lusionat i està cansada de les velles oligarquies polítiques, vol gent amb la seva cara, amb cara de poble, la gent vol una alternativa i aquestes persones que jo he mencionat són les cares noves, són les alternatives. Els homes de les oligarquies, amb la seva corbata, les seves maneres molt "nobles" d'exercir la política, en general molt corruptes també però elegants –perquè una cosa és ser corrupte amb elegància i una altra sense elegància, hi ha una distinció-, ja no tenien massa prestigi. Jo diria que el 2002 Lula va ser elegit pels moviments socials, aquesta ha estat la principal força electoral, els moviments socials, però hi havia una resistència molt gran dels sectors burgesos, i la burgesia al Brasil és massa forta. Per tenir una idea, el 64% de la riquesa de Brasil està en

mans del 20% de la població, tenim una classe massa rica, molt poderosa, els banquers europeus davant de banquers brasilers semblen uns pidolaires perquè no hi ha cap banquer brasiler que viatgi en un vol normal, tots tenen els seus jets executius, Brasil és el segon país del món en jets executius després d'Estats Units, i São Paulo diuen que després de Los Angeles i Nova York és la tercera ciutat que té més helicòpters executius. Així és, o sigui, és una gent que té moltíssims diners.

Lula havia estat amenaçat per aquesta gent a les tres eleccions anteriors. A la quarta va decidir fer un document anomenat *Carta als brasilers*, que jo anomenaria millor *Carta a l'elit brasiler*, perquè en veritat era una carta pels rics, compromentent-se a no trastornar el mercat. Saben que hi ha una nova religió al món que és el Déu mercat, o sigui, els nostres avis consultaven la Bíblia abans de sortir de casa, els nostres pares el servei de meteorologia i nosaltres els índex de mercat, perquè pot ser que les aplicacions de no sé què, la borsa i tot això no vagi bé i això trastorna la nostra vida. Llavors, hi ha aquest Déu mercat. Lula va intentar tranquil·litzar aquesta gent i efectivament una vegada elegit va formar un equip de govern híbrid, jo diria gairebé esquizofrènic, perquè hi havia 35 ministres, d'extrema dreta i ministres d'extrema d'esquerra, i moltes vegades a la mateixa àrea. Per exemple el ministre d'Agricultura era un home de tota una tradició política de dreta, el ministre de Desenvolupament Agrari, responsable de la reforma agrària, era un home de la democràcia socialista del PT, que és una tendència d'extrema esquerra del PT. Llavors hi havia aquestes contradiccions. De qualsevol manera, Lula va tenir la bona idea de prioritzar en el seu primer mandat un dels desafiaments més forts que tenim al Brasil que és eradicar la fam. Al Brasil tenim 40 milions de persones que viuen en situació d'inseguretat alimentària, prop de 29 de cada mil nens nascuts vius moren abans de completar un any, que és un nombre força alt encara, però ha estat molt pitjor en el passat, i tenim no fam en el sentit africà de faltar menjar, sinó fam en el sentit que la gent no té els ingredients nutrients necessaris per una bona salut i moltes vegades també molts trastorns en els nens. Jo deia que al Brasil la fam és grassa perquè hi ha nens que per trastorns es posen grassos i la gent pensa que tenen salut, no tenen salut, tenen gana, això és un problema molt seriós al Brasil perquè passen tot l'any menjant iuca i prenent aigua contaminada. Lula va proposar crear aquest programa en el qual jo hi vaig treballar dos anys "Fam zero", que tenia la meta de garantir una política de seguretat alimentària per aquests 40 milions de persones, entre les quals es troben 11 milions de famílies.

Efectivament "Fam zero" va ser un programa revolucionari perquè dins seu tenia més de 60 programes diferents, des de cooperativa, formació professional, alfabetització, construcció de cisternes de captació d'aigua de la pluja, etc. L'aigua de la pluja és l'aigua més potable que existeix, però nosaltres ja no intentem recollir l'aigua de la pluja per ignorància, no hi ha cap altra raó, o sigui a cadascuna de les nostres cases hi hauria d'haver un recipient almenys per utilitzar aquesta aigua per rentar el cotxe, rentar el sòl, etc., les generacions passades encara vivien de l'aigua de la pluja però nosaltres avui intentem comprar al supermercat una aigua que no sabem si és massa potable però de qualsevol manera, com que la propaganda ens convenç de que ho és, preferim pagar per l'aigua a tenir l'aigua gratis que ve directament de Déu. "Fam zero" a la zona de sequera intenta construir cisternes de captació d'aigua de la pluja, i aquesta és potser una de les coses més revolucionàries del programa perquè una família que té una cisterna que capta des de 6.000 litres d'aigua, una família de cinc persones, i li permet passar nou mesos de sequera, s'allibera dels explotadors d'aigua, la gent que ven aigua, dels polítics que vivien o viuen encara alguns, ara menys, de canviar aigua per vots, i sobretot les dones i els nens s'alliberen de passar tota la vida anant a buscar aigua cada dia, de vegades caminen quilòmetres per portar aigua contaminada i, amb les cisternes, les dones poden ajudar els seus marits a l'agricultura familiar i els nens van a l'escola, perquè hi ha dues exigències a "Fam zero", perquè una família entri en el programa ha de mantenir tots els fills a l'escola i seguir un programa de salut. En aquests quatre anys, efectivament, el Govern de Lula ha complert aquesta meta de garantir a totes aquestes famílies un pressupost que els permet tenir un mínim per comprar menjar. Què significa això? Significa que va crear una circulació de diners, sobretot a les zones més pobres del país, i estadísticament en aquests quatre anys la renda dels sectors més pobres de Brasil ha pujat un 38%. I aquesta és la raó de que Lula ara tingui 58 milions de vots. Per fer una comparació, la renda de les capes mitjanes ha pujat només un 4%, i per això Lula va tenir menys vots a les capes mitjanes, va tenir també molts vots entre els rics perquè Lula ha adoptat una política força paradoxal, des del punt de vista dels pobres

tracta amb "Fam zero", amb aquesta xarxa de distribució de renda, però des del punt de vista dels rics, els creditors del deute extern, ha decidit pagar fins a l'últim centau.

Algú pot preguntar: i per què després de dos anys de treball has abandonat el Govern Lula?" Puc avançar la resposta: per discordances amb aquesta política econòmica. Per tenir una idea, aquest any 2006 fins el desembre, el Govern Lula va lliurar als més pobres, a aquests 11 milions de famílies, 15.000 milions de reals que són uns 5.000 milions d'euros (un euro al Brasil val per tres reals) i va lliurar a 20.000 famílies creditors del deute públic 157.000 milions de reals, que són uns 50.000 milions d'euros, deus vegades més. Aquesta és la política que ha adoptat el Govern. Jo no estic per la moratòria, per no pagar, però penso que Lula podria haver triat el que va fer Kirchner a l'Argentina, pagar però no tot, pagar una mica menys per tenir una mica més de pressupost per invertir en combatre la desocupació, millorar la salut, l'educació, que aquest anys va tenir un pressupost només del 4,1% del PIB, molt poc, Brasil necessita tenir una inversió com a mínim de 6 a 8% en salut i educació. Aquesta manca d'inversions internes explica per exemple la desocupació, el 8% de la població treballadora està desocupada, i sobretot la violència urbana que és força greu al Brasil, tenim una estadística de 40.000 morts anualment per violència urbana, més que a l'Iraq, més que a qualsevol guerra, el 90% de les persones són joves, entre 14 i 24 anys, i una altra dada d'aquesta estadística és que són joves que no han acabat els estudis bàsics, d'aquí la importància de l'educació per eradicar la violència, o sigui si els joves no acaben els estudis bàsics, com que no tenen qualificació no tenen feina i com que no tenen feina van al narcotràfic, llavors d'aquí ve tota l'espiral de la violència, com deia Monsenyor Helder Câmara.

Llavors jo diria: "'Fam zero" ha elegit Lula?" Sí, per què? Perquè els presidents anteriors no han fet res pels més pobres i el poc que fa Lula ara és molt, és una benedicció. Vostès saben que durant el Govern Lula, sobretot els dos darrers anys, hi va haver casos greus de corrupció del PT, fins i tot hi va haver ministres involucrats, i la gent se sorprèn com després de tantes denúncies de corrupció, fins i tot així el PT va tenir tants vots. Jo crec que el que em va dir una monja de l'interior del nord-est reflecteix bé el cap del poble perquè havia escoltat això a una comunitat rural. Va dir: "Betto, la gent diu el següent, que tots els polítics són lladres, la diferència és que Lula roba a favor dels pobres i això no passa amb els altres". Jo estic convençut que Lula no està ficat a les corrupcions d'alguns dirigents del seu partit, que han estat apartats de les seves funcions i ara estan sota investigació de la justícia, estic convençut que Lula fins i tot ha estat sorprès, dues vegades va fer declaracions públiques, la primera per dir que havia estat traït per companys, la segona per dir que li havien donat una ganivetada per l'esquena. De qualsevol manera, l'explicació és que malgrat aquesta política econòmica esquizofrènica que beneficia massa els creditors del deute públic, també permet que una part dels diners de la República vagi als més pobres. Això explica l'èxit electoral que va tenir el 2006.

Quin va ser el principal, des del meu punt de vista, problema polític que Lula va haver d'afrontar en el seu primer mandat? Ell tenia dues cames de governabilitat, els altres presidents de Brasil sempre van tenir-ne una sola, que és el recolzament del Parlament. Lula tenia el recolzament del Parlament i dels moviments populars, però no va tenir el coratge de buscar aquest darrer, llavors va quedar completament en dependència d'un Parlament que és excessivament corrupte, cosa que va dur a dirigents del PT a la corrupció perquè hi ha partits de lloguer, partits que van arribar al PT i li han dit clarament: "podem recolzar-vos però això val tant" i el PT ha pagat, cosa que és greu. Encara no sabem d'on venen aquests diners però sabem que s'ha pagat. El president d'un d'aquests partits va declarar públicament, perquè li van prometre 20 milions de reals i li en van pagar 4, va parlar per queixar-se que li en faltaven 16, i per aquí va explotar tota la situació. És clar que l'oposició ho va aprofitar al màxim, a molta gent del PT hi va haver una crisi de consciència semblant a la que va tenir lloc als partits comunistes després de l'informe Kruchov sobre Stalin, la gent que estava deprimida, decebuda. Jo he escrit un llibre anomenat *La mosca blava* per analitzar tota la situació de crisi que està fent un desgast dels moviments populars de l'esquerra al Brasil i, en fi, ha estat una commoció política i fins i tot psicològica molt forta. De qualsevol manera, Lula va aconseguir quedar per sobre d'aquesta crisi, tant que avui la gent analitza amb propietat que hi ha un fenomen del *petisme* que ja no té massa credibilitat i hi ha un fenomen del *lulisme*, que està per sobre del fenomen del *petisme*.

Quines són les meves expectatives davant d'aquest segon mandat? Primer, veurem per on va Lula en el segon mandat després de nomenar els nous ministres o confirmar-ne alguns dels antics. Com que ara és una aliança partidària molt més oberta que la primera vegada té més compromisos amb polítics tradicionals, corruptes, oligàrquics. Això és un problema, sobretot del major partit de Brasil que s'anomena PMDB (Partit del Moviment Democràtic Brasiler), el partit de l'expresident Sarney i altres, i aquest partit ha deixat per primera vegada a la seva història de tenir candidat propi a president per recolzar Lula. Això significa un preu, com serà cobrat i com serà pagat? No vull avançar-me, tinc els meus temors però no vull avançar-me. Segon, si Lula realment s'ha adonat de que en aquesta segona elecció també la força dels moviments populars ha estat decisiva, perquè ell esperava guanyar en la primera volta, tant que al setembre que era el darrer mes de campanya s'ha donat el luxe de passar dos caps de setmana amb la família i no complir el seu programa electoral, perquè estava tranquil. Passa que no va succeir, va haver d'anar a la segona volta i això el va espantar i va ser bo perquè el va espantar per una banda i el va polititzar per una altra, perquè la campanya a la primera volta estava molt centrada en el màrqueting polític, no tenia contingut polític, era una campanya com un producte comercial que s'anuncia, i ara no. De qualsevol manera cap dels dos candidats a la segona volta ha presentat un programa de Brasil, cap, coses puntuals, no quina visió de Brasil tenen ells.

Malgrat totes les limitacions, sempre he dit que Brasil i Amèrica Llatina són millors, molt millors, amb Lula que sense Lula, molt millors, perquè Brasil és una mica cable de balança, davant dels governs de Chávez, Morales, o sigui, si Brasil està de nou en mans dels partits de dreta com la gent de Cardoso, l'expresident anterior a Lula per dues vegades, tornarà a posar-se de genolls davant de la Casa Blanca i si hi ha una cosa que per mi és el millor del Govern Lula és la política exterior, perquè ha rescatat la sobirania de Brasil cap els Estats Units, ha condemnat la invasió d'Iraq, ha rebutjat la proposta de l'ALCA, ha creat un bloc entre els països d'Amèrica del Sud, no només MERCOSUR, ha pres la defensa de la Veneçuela de Chávez, quan Bush va amenaçar amb organitzar un cop a Veneçuela Lula va anar a parlar amb ell: "miri, si vostè fa això crearà de nou el precedent de les dictadures anteriors". (Sabem per què als Estats Units mai no hi va haver un cop militar? Perquè allà no hi ha ambaixada dels Estats Units). I també ha defensat la reintegració de Cuba als organismes multilaterals i sobretot als organismes continentals, perquè encara Cuba segueix sent l'únic país exclòs de l'OEA i altres organismes continentals. Lula ha apropat Amèrica Llatina als països àrabs i als països africans, en establir un eix amb Àfrica del Sud, Índia i Xina. El millor del seu Govern és aquesta política independent, sobirana, agressiva des del punt de vista extern. Seria una catàstrofe si Lula no hagués estat elegit, perquè seria tornar enrere en tot això.

Ara, el meu temor és que en aquest segon mandat Lula cedeixi a la temptació de populisme en el sentit de crear un canal directe amb els pobres sense passar pels moviments populars, sense passar per les mediacions. Aquest és el meu temor, en el sentit de que és clar que els moviments populars incomoden, per què? perquè cobren una cosa molt justa com és la porta de sortida de "Fam zero". Aquestes famílies que viuen del pressupost federal en un moment han de passar a viure del seu propi treball, a produir la seva pròpia renda, no poden estar sempre en la dependència del Govern i tots nosaltres sabem quina és la porta de sortida, és la reforma agrària, però encara Lula no ha tingut el coratge de fer-la. Brasil és l'únic país de les tres Amèriques que carrega amb la vergonya de no haver fet mai una reforma agrària. Hem estat l'últim país d'Amèrica Llatina en decretar l'abolició de l'esclavitud, l'últim país –l'esclavitud al Brasil va durar 350 anys-, i serem també l'últim país en fer la reforma agrària, Mèxic va fer la seva el 1912, Perú el 1969, Bolívia està fent la segona reforma agrària, la primera va ser en 1953, ara fa la segona. I aquest és el problema central, si se'm pregunta quin és el principal desafiament del Govern de Lula, és la reforma agrària, perquè és l'única manera de modernitzar el desenvolupament capitalista de Brasil, no estic parlant de socialisme, estic parlant de modernitzar el desenvolupament capitalista de Brasil perquè fins avui tenim una economia depenent dels cicles agrícoles, des de l'arribada dels portuguesos fa 500 anys, primer la fusta, el pal brasil, d'aquí ve el nom del país, després el cicle de canya de sucre, després el de l'or, després el del cafè i ara estem en el cicle de la soja, som els millors productors mundials de soja com som també els millors productors mundials de carn, una mica ara per la febre aftosa i altres coses d'allà s'ha reduït l'exportació de Brasil de carn però som els millors productors de carn del món. És una economia molt centrada en l'exportació, el que es produeix al país es fa amb vista de l'exportació i no tant del mercat intern. Hi ha aquesta

contradicció que tenim ara, el Govern se sent molt feliç perquè té en reserva 80.000 milions de dòlars, quan Lula va entrar el 2003 tenia 30.000 milions, ara en té 80 i nosaltres seguim preguntant: i per què no en prenem 20 per intentar millorar les condicions internes? Ah no, pot haver-hi una crisi internacional, la conjuntura no estarà bé i almenys tenim una bona reserva. Tota una mentalitat, encara, neoliberal, o sigui, malauradament la política econòmica segueix paradigmes neoliberals i d'una manera fins i tot una mica més ortodoxa en alguns aspectes que Cardoso, perquè quan Lula va entrar el 2003 el superàvit de Brasil era de 3,75% del PIB i Lula el va posar en 4,25 quan tota la gent pensava que baixaria a 3, llavors, massa diners que surten del mercat per poder pagar els creditors del deute públic.

Crec que el desafiament ara és saber si en aquest nou mandat es donarà continuïtat a aquest pla de reforma agrària que ha estat aprovat en 2003 però no ha estat efectuat, està en el paper, i si comptarà com a força de governabilitat amb el recolzament dels moviments populars. Acaba de finalitzar aquesta setmana la Quarta Setmana Social de la Conferència Episcopal de Brasil, la Conferència Episcopal de Brasil té una postura molt de recolzament crític a Lula, recolzament perquè prefereix Lula a un altre, però sempre crític, i la direcció de la Conferència acaba de dir que no està satisfeta perquè el Govern Lula encara no ha presentat aquesta porta de sortida de la gent beneficiària de "Fam zero" i deia el Monsenyor responsable de l'àrea social de la Conferència: "tenim a la boca un glop amarg de decepció". Això va sonar molt fort al Govern perquè dit com a bisbe, amb recolzament de la Conferència, era una manera dura de cobrar del Govern les promeses que havia fet el 2002 de que seria un altre Brasil possible, faria la reforma agrària, la reforma tributària, la reforma de la Seguretat Social. Les poques reformes, per exemple la de la Seguretat Social, no han estat favorables als pobres. Brasil va tenir dues reformes de la Seguretat Social, una de Cardoso, una altra de Lula, Lula va completar la de Cardoso d'una manera pitjor per a la gent dependent, són 22 milions de brasilers que depenen de la Seguretat Social i ara la gent de capa mitjana i rica que vol tenir alguna pensió després d'estar jubilat ha de recórrer als fons de pensió, a les assegurances de pensions privades perquè ara ha empitjorat molt la Seguretat Social estatal i nosaltres tenim molta por de què amb una tercera reforma passarà alguna cosa, perquè l'oposició, la dreta, sempre diu que les despeses públiques de Brasil són excessives a causa de la Seguretat Social. Joestic convençut que és el millor sistema de distribució de renda de Brasil, o sigui, si no segueix aquest sistema la misèria serà tremenda. Però quan hi ha augment del salari mínim augment també la pensió de la gent, i l'oposició fa una pressió molt forta per desvincular el salari mínim de la Seguretat Social, passaria a haver augment del salari mínim, que té lloc al Brasil tots els anys el primer de maig, però sense reflex en el pressupost de la Seguretat Social. Això seria una catàstrofe i malauradament hi ha gent al PT que accepta aquesta proposta, els ajustaments fiscals que vostès coneixen molt bé, aquesta cosa neoliberal de l'Estat mínim i de que tot ha de ser privatitzat, fins i tot la salut, l'educació, i que qui no té amb què pagar no té dret a viure. Llavors, tenim molta por a que totes aquestes coses puguin passar en un segon mandat.

Jo diria, malgrat les limitacions, les dificultats, que el que estem afrontant és quelcom molt important, hi ha una resposta positiva per a la següent pregunta: és possible canviar una societat dins de la legalitat democràtica? Aquesta és la pregunta. Lula, Chávez, Morales, són tots creditors d'aquesta pregunta. Si aquesta resposta no és positiva tenim com a futur la catàstrofe, perquè significa pels pobles que l'única sortida és tornar a la lluita armada. O sigui, si aquests Governos no responen positivament a aquesta pregunta: és possible canviar una societat dins de la legalitat democràtica?, jo no sé dir quin futur tindrem. Per mi hi ha qüestions molt més de fons que saber com està el Govern, ells són responsables d'aquesta primavera democràtica, però responsables sobretot d'ensenyar a la humanitat que és possible crear una nova societat des de la vella sense recórrer a la violència, aquest és el desafiament. Ara, per això s'ha de tenir alguna gosadia, s'han d'enfrontar aquestes capes oligàrquiques, tradicionals, corruptes, riques, que mantenen la majoria dels seus fills a les escoles dels Estats Units o de Suïssa, o sigui gent que té cases de vacances aquí al sud d'Espanya o a París o a Miami, si no els passa res a aquesta gent no tenim resposta positiva a aquesta pregunta.

Crec que a Amèrica Llatina encara hi ha una paraula que està massa de moda a Europa, a molta gent d'aquí no li agrada la paraula, però per nosaltres encara és una paraula molt positiva, que és la paraula utopia, o sigui, a Amèrica Llatina nosaltres encara ens movem en això de la utopia, en el sentit en què està traduït a la consigna del Fòrum Social Mundial, un

altre món possible. Nosaltres no tenim massa clar quin altre món possible, sabem quin altre món no volem, no volem aquest món capitalista, desigual, o aquest fenomen equivocadament anomenat de globalització, quan de fet és una "globocolonització", aquest hauria de ser el seu nom, "globocolonització", perquè és la imposició al planeta d'un model de societat, que és el model anglosaxó, i si al segle XIX la diferència entre el país més pobre del món amb el més ric era de 30 ara és de 80, llavors no podem dir que anem per un bon camí, anem a una catàstrofe. Quan penso que quatre senyors d'Estats Units, els noms dels quals tinc al cap: Bill Gates, Larry Ellison, Paul Allen y Warren Buffet, els quatre junts tenen una fortuna superior al Producte Interior Brut de 42 nacions amb 600 milions d'habitants, o sigui, si seguim per aquí, per aquesta concentració absurda de la riquesa en mans de pocs, pot erigir murs grans com està fent Bush, murs a tota Europa per evitar la immigració, pot fer-ho perquè saben quin és el somni dels immigrants que venen a Espanya? és treballar de dia aquí i dormir a casa seva a la nit, però no és possible per la distància, mai la gent vol venir aquí perquè li agradi Espanya, la gent vol venir aquí perquè no té feina als seus països. Mentre nosaltres no aconseguim seguir la indicació del Profeta Isaïes, hi ha dos camins per la pau, el camí d'Isaïes i el camí de Bush, sí, és veritat, el camí de Bush és: la pau resulta de la imposició de les armes, i el d'Isaïes: la pau és fruit de la justícia. Jo estic convençut que mentre no hi hagi justícia, perquè si amb la fi de la guerra freda vam aconseguir establir condicions de pau entre l'Est i l'Oest del món, només amb la justícia hi haurà pau entre Nord i Sud, o sigui falta en aquesta creu la línia vertical, mentre això no passi seguirem amb molts conflictes i molts problemes.

I aquí sabem que la societat capitalista s'ha posat horitzons de sentit per la humanitat, tota la crisi de la modernitat i això que estem vivint és una crisi de sentit i pel sistema li interessa que cada vegada més el sentit de la nostra vida no estigui en els valors infinits, en els valors subjectius, sinó que estigui en els béns finits, el consumisme sobretot, hi ha un procés accelerat de mercantilització no només dels productes fets per les persones sinó de les pròpies persones. És un procés brutal de deshumanització que estem vivint avui al món, la persona ja no val per ser persona, val per la mercaderia que porta. Si jo arribo a casa teva amb un Mercedes últim model tinc valor A, però si soc la mateixa persona i arribo amb autobús o amb bicicleta tinc valor C, perquè la mercaderia que em recobreix determina quin valor he de tenir, per això la marca dels productes no ve per dins com abans, ve per fora perquè tu reconeguis que jo tinc valor, mira, la meva mercaderia és una mercaderia de valor. I dins d'això no hi ha horitzons de sentit per a la humanitat, no hi ha perspectives, quan els Governos parlen de desenvolupament, parlen de béns materials i no parlen de béns materials des del punt de vista de tot el conjunt de la societat, no, parlen del creixement del Producte Interior Brut. Al Brasil el PIB mai ha crescut tant com amb la dictadura però un general dictador ha reconegut que l'economia va molt bé però el poble va malament, perquè no hi havia millora de les condicions de vida del poble, i això passa a molts països, tota una concepció economicista del desenvolupament que no està centrada en la condició humana, que no està centrada en crear un món en què la gent no sigui rica però que sigui feliç, que tingui sentit, que pugui cultivar els seus valors infinits, els seus valors subjectius, espirituals. Crec que és el repte que afrontem al món i Brasil està també en aquesta situació. Gràcies.

Col·loqui:

P: Voldria referir-me al que diu de la reforma agrària, i sobretot en el context del MST, el Moviment dels Sense Terra, que a l'inici ha estat clau en tot el programa ideològic de Lula, però durant els darrers anys ha deixat de ser el recolzament principal d'aquest Govern. Quina ha estat la posició o la postura oficial del MST durant aquesta darrera campanya i en què consisteix un futur aspecte pragmàtic d'una reforma agrària? I l'altra pregunta és respecte Europa. Quin és l'exemple que Amèrica Llatina pot donar a la vella Europa, com diu Bush?

R: Al Brasil tenim 4 milions i mig de famílies sense terra, famílies que han perdut la seva terra en els darrers 30 anys, per tres factors. Primer els crèdits bancaris, molt alts, les famílies no tenien amb què pagar els préstecs i han perdut les seves terres. Segon, la construcció d'hidroelèctriques, llavors hi va haver molta d'expropiació de petites propietats sense que el Govern pagués la indemnització a la qual tenien dret. I tercer, l'expansió del latifundi. Brasil és un cas únic potser al món perquè a les tres Amèriques cap altre país té tanta àrea cultivable com Brasil, tot el territori de Brasil són 800 milions d'hectàrees, 11 milions i mig de quilòmetres quadrats, dels quals són cultivables 600 milions d'hectàrees, cosa que no passa ni a Estats

Units, ni a Canadà, que són territorialment majors que Brasil, però tenen àrees de desert, amb neu, etc., que no són cultivables, l'únic no cultivable del Brasil, no cultivable però productiu, és l'Amazònia, no és cultivable però és productiva perquè hi ha una gran quantitat de productes potencials fins i tot que encara no són explotats, però tenim una riquesa molt gran de peix, de fruites i altres coses. I d'aquests 600 milions d'hectàrees cultivables un percentatge dels propietaris rurals de Brasil, que són 50.000 propietaris, tenen el 44% de les terres a les mans, el que significa que hi ha hisendes, i jo conec personalment propietaris, que per recórrer les seves terres han d'agafar una avioneta, perquè és l'única manera de fer una ullada a les seves terres. Hi ha dues hisendes a Brasil de 6 milions d'hectàrees, són més grans que Bèlgica, Luxemburg, Holanda... una cosa increïble, el que explica que al Brasil encara hi hagi treball esclau, malgrat tot l'esforç del Govern Lula per combatre'l. Per exemple, hi ha una proposta al Congrés, al Parlament, que no passa perquè la força dels latifundistes al Parlament és molt gran, de que tota hisenda en la qual es trobi treball esclau automàticament serà expropiada per a la reforma agrària. No passa, hi ha diputats que tenen hisendes en les quals s'hi va trobar treball esclau, hi ha prop de 25.000 treballadors esclaus a Brasil.

El MST, que és el moviment popular més representatiu i més fort de Brasil, Moviment dels Sense Terra, que congrega aquestes famílies en campaments a les carreteres o a assentaments, sempre ha donat recolzament crític a Lula i s'ha mobilitzat per elegir Lula ara però amb molta pressió, i amb raó, perquè Lula compleixi el compromís de fer la reforma agrària. El que Lula ha fet fins ara han estat petites passes molt tímides per assentar famílies i també per permetre que aquestes famílies que viuen sota tendes, a campaments, tinguin un mínim de condicions de vida, alimentació, fam zero per exemple, donar la cistella bàsica a aquestes famílies, educació als nens i atenció de la salut, aquest mínim, però la gent segueix organitzada fent ocupacions de terres, cosa que irrita molt al Govern de Lula. Però no hi ha cap altra manera, primer perquè les ocupacions són constitucionals, la Constitució de Brasil aprovada el 1988 resa que tota propietat improductiva és vulnerable a efectes de reforma agrària, i la lectura del MST és que és improductiva i tenim dret a entrar-hi. Ells mai entren a una propietat productiva, tot i que sigui un latifundi, però sí, si és un latifundi improductiu. Però passa una cosa més greu, que de 600 milions d'hectàrees cultivables, hi ha 200 milions que són terres que no pertanyen per dret als seus actuals propietaris, ells han envaït aquestes terres, o els seus avantpassats, però no tenen les escriptures de la propietat. El MST sap molt bé qui és aquesta gent i moltes vegades les ocupacions es fan d'aquestes hisendes, perquè saben que ells no tenen com provar que la terra els pertany o han intentat en el passat expulsar famílies d'agricultors i prendre la terra, amb les seues guardes personals, morts i violència, o tenen avantpassats del temps de l'Imperi a Brasil quan l'Emperador va decretar que tots els propietaris rurals havien de registrar a la Parròquia, perquè no hi havia notaris, no hi havia servei públic, les dimensions de la seva propietat. Llavors va registrar cadascú les dimensions de la seva propietat, i després es van adonar que entre la d'un i l'altre hi havia una àrea que ningú havia reivindicat. Aquesta àrea s'anomena "terra devoluta" perquè era una àrea que tenia per dret tornar a mans de l'Estat, però "els propietaris" van descobrir que aquesta àrea no havia estat reivindicada per ningú i van intentar envair-la falsificant l'escriptura. Això és molt comú, hi ha latifundis al Brasil a "terres devolutes" que per dret són de l'Estat brasiler. Jo diria que és aquí on Lula hauria de començar la reforma agrària perquè malgrat que aquesta terra està ocupada per un *fazendeiro*, ell no té dret a ser-hi. Crec que tindrem molta pressió dels moviments populars ara perquè Lula el 2010 no podrà ser president per tercera vegada, o sigui, aquesta és aparentment la seva darrera ocasió perquè jo subjectivament estic convençut que Lula serà candidat a president el 2014, però això és un parèntesi, jo estic convençut que ja ho té una mica al cap, com que encara tindrà edat per ser-ho, no pot ser-ho per tercera vegada consecutiva però pot ser-ho per tercera vegada si passa un mandat entre el seu actual i el següent, després de 2010 serà un altre, i el 2014 segurament ell pot tornar-hi com a candidat.

Pel que fa a Europa, no sé si som o no exemple, no volem invertir les relacions colonitzadores en el sentit de que ara tenim quelcom que ensenyar a Europa, això ja ens ha costat molts problemes allà, sobretot quan es commemoren els 500 anys que ha estat aquesta trobada anomenada trobada de cultures, i nosaltres sabem que van ser 25 milions d'indígenes assassinats i oprimits durant la colonització, 25 milions d'indígenes, amb tot el respecte a Auschwitz però l'holocaust a Amèrica Llatina ha estat molt més tràgic. Crec que ara estem encara a un continent massa colonitzat però que en els darrers 30 anys ve trobant la seva identitat. Miro el cas de Brasil. Brasil ha estat un país colonitzat només a la línia litoral front

Europa i els Estats Units i completament d'esquenes a Amèrica Llatina, fins i tot per la diferència de llengua. El procés de llatinoamericanització de Brasil va començar als anys setanta, des d'aquí estem descobrint la nostra llatinoamericanitat i crec que això té un reflex molt fort, primer a la nostra cultura, perquè la cultura brasilera és una cultura molt centrada en les seves arrels negres, indígenes, vostès coneixen aquí els cantants brasilers, els grups de música, el meu amic Carlinhos Brown, que és potser dels que més gent pot reunir als carrers d'aquest país, la cultura cada vegada més rescata la seva pròpia identitat i ara diria que hi ha un reflex a la política, o sigui, la gent ha elegit Lula també per això, perquè volem un president que té la nostra cara, que ve del nostre origen, perquè Lula no va néixer a la pobresa, va néixer a la misèria, la seva mare va tenir dotze fills i quatre van morir de fam abans de complir cinc anys d'edat, llavors té memòria d'aquesta misèria en què va néixer.

Ara, des d'Amèrica Llatina la impressió que nosaltres tenim és que Europa ha arribat al seu màxim de consumisme, de riquesa, sap que serà molt difícil tenir una taxa de guanys superior. És impossible evitar el fenomen de l'emigració, es poden posar governs d'extrema dreta, erigir murs, el problema és que la gent necessita sobreviure i entre morir de gana al seu país i arriscar la vida per venir a un país ric la segona opció és millor, és millor que estar-s'hi allà morint-se de gana. L'esperança de sortida a aquest procés migratori estava als Objectius del Mil·leni que sembla que fracassaran, perquè Lula, a la trobada que va tenir a Ginebra el 2003 amb Koffi Annan, Lagos, de Xile, Chirac, de França, va proposar crear una fam zero mundial i Chirac va dir que hi estava d'acord –i ara Zapatero recolza aquest programa, que tècnicament segueix però efectivament no ha passat gran cosa-, i que França donaria exemple intentant enviar aliments a l'Àfrica i Lula va dir: "vostè no pot fer això de cap manera perquè aquesta és la millor manera de sabotjar un programa de fam zero mundial", i Chirac va dir: "per què?", "perquè hi ha quatre errors en això: primer, és una bona manera de justificar els subsidis agrícoles a Europa, llavors, ara estem donant un excedent d'aliments pels pobres; segon, una bona manera de destruir les cultures locals; tercer, una bona manera de crear dependència; i quart una bona manera d'estimular la corrupció local perquè algú ha de controlar això". El problema no és donar menjar, és fer inversions perquè la gent pugui produir la seva renda, aquest és el desafiament, però la gent sabem que ja han estat aprovats, que cada país desenvolupat havia de donar 0,7% del seu PIB pel desenvolupament dels països més pobres però ningú no ho compleix, i Bush va tenir la cara, la falta de vergonya de dir que Estats Units complia perquè donava molt més, donava des de 6% però dins d'aquest 6% hi havia tot el material que enviava a l'Iraq amb excepció de les armes, perquè la política d'ell és passo un avió amb bombes i després passo un avió amb sacs de menjar, així va fent.

Ara, jo estic d'acord amb vostè que és hora de que l'esquerra pensi quin món és possible, com fer i com establir entre nosaltres Amèrica Llatina-Europa vincles més forts de solidaritat, perquè no hi ha sortides continentals específiques. Crec que hem de, com deia Joan Pau II, crear la globalització de la solidaritat. Per mi aquest és el nostre desafiament número u com a societat planetària, crear la globalització de la solidaritat.

P: Veig que la situació de Brasil és molt similar a tota Sudamèrica i l'evolució que ha tingut aquests darrers 50 anys és pràcticament igual. Quan, després de la Segona Guerra Mundial, Sudamèrica tenia molta riquesa, perquè Europa estava en guerra i s'havien d'enviar aquí aliments que no es produïen, va començar a haver una semirevolució a Sudamèrica de tipus socialista, que eren guerrilles, es va voler lluitar contra aquestes guerrilles i no es van poder vèncer. Estats Units van ser els primers que es van adonar i llavors van canviar la política, els grans oligarques i els grans terratinents i els grans rics dels països de tota Sudamèrica van agafar els diners, dòlars, i els van portar a Estats Units. Mirem per exemple ara, perquè ens fem una idea, a Veneçuela, l'any 1980 per un dòlar donaven quatre bolívares, actualment en donen 2.200, és a dir que el senyor que va estar estalviant durant 25 anys realment no va estalviar res, s'ho van menjar, i els senyors que van enviar als Estats Units els diners, els donaven un magnífic interès i van deixar tots els països en fallida, amb deutes amb el Banc Mundial, que és una de les majors estafes que hi ha hagut, després dels Acords de Breton Woods. Tot això ha passat exactament igual a tota Sudamèrica, cap persona que jo hagi sentit que parli de Sudamèrica ha dit què s'ha de fer perquè tots aquests especuladors que són del país d'origen, siguin equatorians, veneçolans, brasilers, resolguin aquest problema, perquè ara estan pagant i molts ja diuen que no volen pagar el deute i els Estats Units mateixos diuen "d'acord", comencen ja a fer marxa enrere perquè és un autèntic robatori. Què necessita

Sudamèrica? Primerament cultura, i cultura no és tenir carreres, és saber llegir i escriure per poder pensar i ningú no aconseguirà que els que tinguin diners el lliurin per les bones, per desgràcia crec que s'haurà d'arribar o bé a que hi hagi més senyors que tinguin diners o bé a fer desaparèixer tots aquests autèntics poca vergonyes. Aquest és el meu criteri personal.

R: Estic d'acord, hi ha una proposta del PT que malauradament no es va complir, de que Lula una vegada president hauria de fer una auditoria externa del deute de Brasil, sobretot durant el període la dictadura i durant el període de Cardoso. Hi ha una forta desconfiança de que aquí hi ha molts diners, molt préstec que Brasil va prendre de l'exterior i que no va servir per invertir en benefici de la gent, o sigui, va anar a la butxaca de corruptes. Vargas, que va governar Brasil i va ser un dictador, però un dictador molt populista, com Perón a l'Argentina, va governar a Brasil als anys 30-40, va tenir coratge de fer una auditoria del deute extern quan va arribar al poder i va constatar que el 40% del deute era fals, no es comprovava en contractes jurídicament sostenibles. Què passa amb això? Quan ho afirmo en cursos de camperols, de sindicats, la gent posa els ulls grossos, que nosaltres països pobres som avui exportadors de capitals, la gent diu: "com és que si som pobres exportem capitals?", això és una veritat i aquestes operacions es fan totes sota control monetari del Banc Mundial, per exemple jo sé que el BM té molta força al Govern Lula i a "Fam zero". Per què? Perquè el BM és criminal però no és tonto i sap que s'ha de donar alguna cosa als pobres, o sigui, la tesis del BM és la focalització, polítiques socials focalitzades, centrades en els sectors més pobres perquè no hi hagi revoltes, ni augment de la criminalitat, etc., però sense canviar les estructures del país. En el pas de l'any 2003 a 2004 hi va haver un fort canvi a "Fam zero", fins i tot canvi de ministre, jo era del grup que va sortir derrotat perquè nosaltres percebíem clarament que aquí s'imposava un model del BM i vam tenir una lluita interna al Govern molt gran i vam sortir derrotats. O sigui, "Fam zero" és un èxit però en la nostra concepció original havia de ser una veritable revolució pacífica al país, fins i tot de mobilització social, perquè avui "Fam zero" funciona, el que ells anomenen de "parceria" entre governs federal, provincial i municipal. En la concepció original, que va funcionar un any, era federal amb mobilització popular, organització popular, els comitès gestors a cada ciutat beneficiada per "Fam zero", amb nou persones a cada comitè, tres del poder públic i sis triades pels moviments populars del municipi, vam arribar a tenir 2.300 comitès gestors, 2.300 municipis pobres de Brasil. Es va destruir tota aquesta gent perquè va venir la concepció de pacte federatiu, o sigui, Govern ha d'entendre's amb Govern, i abans als alcaldes no els hi agradava "Fam zero" perquè els diners no passaven per la municipalitat, anava directe a les famílies, com encara hi va, però el comitè gestor era el que controlava quina família havia d'estar en el programa i quina família no hi tenia dret, ara són els alcaldes i per això es troba el cosí de l'alcalde, el nebot de l'alcalde, el fillol de l'alcalde, en fi, això és un problema. Malgrat això no es pot negar que funciona però no és la concepció original que teníem.

P: Vostè creu que és possible que els que tenen diners i propietats ho traspassessin per les bones?

R: No, jo no crec en aquest miracle, hi ha excepcions personals, que jo conec, hi ha casos de Zaqueu però encara no sabem si Zaqueu va complir el que li va suggerir Jesús, Jesús li va dir que havia de pagar, tornar quatre vegades més del que havia robat a la gent, ell va dir que ho faria però no sabem si ho va fer o no. El problema és una altre, hem de crear estructures que impedeixin aquesta acumulació excessiva de riquesa en mans de pocs.

P: Mencionava que la política exterior de Brasil és especialment notable. Quina és la posició de Brasil en relació a la recent nacionalització dels hidrocarburs a Bolívia? Pel que sembla, a la premsa no s'ha donat la benvinguda a aquesta modificació perquè hi ha interessos pel mig. I per altra banda, m'agradaria saber quina és la seva lectura, i la lectura que es fa des de Brasil, del que està passant a Mèxic i de les conseqüències que això pugui tenir no només a Mèxic sinó en el context llatinoamericà.

R: Per la Petrobras, que és l'empresa petrolera de Brasil, l'empresa més forta del país –Brasil és autosuficient en petroli-, Morales és un destorb, per a les capes riques de Brasil Morales és un destorb però per decisió personal de Lula, ell va respectar la nacionalització, va haver d'acceptar humilment que Brasil encara és un país imperialista cap a Bolívia, perquè Brasil té gas, en té i molt, però importar de Bolívia és més barat que explotar el nostre. Ara no, va

acabar la festa. I en això Lula ha estat molt coherent, tot i que hi ha hagut una campanya molt gran contra ell a la premsa, dient que Brasil es va humiliar davant de Morales.

En el cas de Mèxic jo diria el següent. Quan Lula va ser derrotat per Collor en 1989, ell va crear un govern paral·lel, malauradament aquest govern paral·lel no va estar en condicions de crear una gran mobilització nacional, però positivament va començar a crear, a presentar noves polítiques públiques, per exemple "Fam zero" no és una cosa d'ara, és una cosa del govern paral·lel de Lula d'abans, que va crear una política de seguretat alimentària per Brasil i va crear altres polítiques a altres sectors, que ara el Govern reformula una mica. De qualsevol manera ja tenia aquesta base de polítiques públiques. Per mi Obrador no mantindrà la mobilització que té ara si ell no intenta organitzar aquest poble, per mi aquest és el desafiament. Ara, jo no conec prou Mèxic per saber si hi ha una base popular organitzativa suficient, jo desconfio que no, a Brasil ha passat un cas diferent, hi ha tota una política que es fa fora de la institucionalitat, i la impressió que tinc de Mèxic és que tota la política passa massa per la institucionalitat. Jo recordo una mica com un acudit però és veritat que una vegada vaig tenir una discussió amb els meus companys de l'esquerra mexicana i ells em preguntaven: "com ho fem aquí per fer alguna cosa semblant al Partit dels Treballadors a Brasil?", i jo deia: "bé, heu de començar per fer el treball de base, organització popular i dins de 30 anys...", "30 anys!", "sí, pensa que comencem ara, ja portem 30 anys per construir un projecte que va fer possible que Lula arribés a la presidència", i jo els deia: "i teniu un altre problema, mentre no tingueu al vostre costat la companya Guadalupe, crec que no anireu enlloc", o sigui, l'esquerra mexicana, per raons històriques que coneixem, és massa antireligiosa i el poble mexicà és profundament religiós. Una de les explicacions de l'èxit del PT va ser justament incorporar les comunitats eclesials de base. Sabem que a Amèrica Llatina hi ha aquesta expressió que utilitzem "d'educació popular", que al poble la porta de la raó és el cor i la clau és la religió, o sigui, si no entre per aquí, és difícil entrar-hi. Per això al Brasil l'esquerra va estar anys volent tenir poble, no en tenia, tenia militants, quadres, però no tenia vincles, arrels populars. Però quan va començar tot el treball de la teologia de l'alliberament, les comunitats de base, aquí tenia poble, per què? Perquè és molt més fàcil dir: "si Déu és Pare, nosaltres som germans i, per què vivim de manera tan diferent?", que dir: "la correlació de forces i els antagonismes de classe...". Aquesta és la diferència, no és que l'esquerra hagi d'utilitzar un llenguatge religiós però almenys no pot ser antireligiosa, ha de respectar els valors del poble. Per mi el desafiament d'Obrador és com crear aquesta xarxa organitzativa de tota aquesta gent que està mobilitzada al seu costat.

P: Vostè ha dit abans, en el tema de Brasil en política exterior, que va recolzar la unitat amb Àfrica del Sud i Índia, va rebutjar la guerra d'agressió contra Iraq, etc. Sembla que hi ha analistes, autors, que parlen de que Brasil pot incorporar-se en la nova reforma del Consell de Seguretat de l'ONU com a membre permanent...

R: Ja ha passat, l'oportunitat ja ha passat.

P: Ja no té oportunitat?

R: No, ara hi ha entrat Panamà i no hi ha més possibilitats.

P: Panamà ha entrat com a membre no permanent per dos anys. Jo estic parlant de la reforma que sembla que havia començat Koffi Annan, ara se'n va, com tots sabem, i un coreà del sud prendrà possessió com a Secretari General de l'ONU al gener. Però no obsta perquè en aquesta reforma possible del Consell de Seguretat hi hagi països com Brasil o la Índia o es parla fins i tot d'Àfrica del Sud. Hi ha autors a revistes actuals aquí a Espanya que parlen de que Brasil té dos enemics a Amèrica Llatina, un és Argentina i l'altre és Mèxic, que s'oposarien a aquesta permanència com a membre del Consell de Seguretat de Nacions Unides.

R: Nosaltres érem més optimistes fa dos anys, ara menys, no hi ha senyals palpables de que Brasil tingui massa oportunitat d'entrar-hi, malauradament, potser sigui per aquesta política agressiva, perquè Brasil va crear un problema per Bush amb aquesta aproximació amb els àrabs: Iran o Líbia, va crear un problema perquè ara aquests països no són només enemics dels Estats Units, són enemics que tenen amics dels Estats Units. Mai un president de Brasil havia visitat el món àrab des de l'Emperador al segle XIX, que havia visitat el món àrab, mai, per força de la Casa Blanca. Lula ha estat el primer que hi ha anat, va fer acords i després va

promoure una conferència àrab al Brasil que va provocar una reacció tremenda en contra a Israel i Estats Units perquè deien que era cosa de terrorisme. Ara Estats Units està implantant una base militar a Paraguai, que és molt greu, i Estats Units té també la humiliació de no haver tingut mai una base al Brasil, té diverses bases a Europa occidental, i no en té cap al Brasil, mai ha aconseguit poder fer això. Les relacions són bones però tenses en aquest sentit del joc internacional dels escacs.

P: Comparteixo amb vostè, i no vull fer judicis d'intenció, únicament expressaré el meu punt de vista, que em trobo també decebut, m'atreuria a dir com vostè, perquè vostè ha estat col·laborant amb el Govern de Lula i amb el PT des de fa molts anys i en canvi ara no ho està fent. He pres nota i puc interpretar per què. Coincideixen moltíssims aspectes de la "decepció" que jo he tingut amb el PT i amb Lula personalment, malgrat aquells aspectes també positius que vostè ha destacat i que també conec i comparteixo. Però evidentment no puc deixar de criticar que per manca de decisió, per manca de correlació de forces o per manca de voluntat política, això ja forma part de la història, haguem arribat a aquesta decepció. En el tema de la corrupció, comparteixo el que estava dient i vull pensar, i sé, que Lula no és un corrupte, malgrat que hagi estat acusat i perseguit també per l'oligarquia i pels poders fàctics de Brasil, però Lula sí que ha tingut responsabilitat en una certa voluntat d'ignorar els casos de corrupció que tant de mal han fet a aquell projecte tan entusiasmador que es tenia. En el tema de Brasil amb el deute extern, al qual vostè s'hi estava referint, m'imagino que al deute públic, resulta que ha estat excessivament dòcil en aquest aspecte, o sigui, davant de l'Imperi ha pagat i jo voldria que algun dia deixés o canviés pel que fa a aquesta actitud. I després també la seva docilitat pel que fa a la reforma agrària, una reforma agrària no radical, exactament com vostè l'estava dissenyant, a totes aquelles grans terres que són improductives al Brasil, com s'està aplicant a Bolívia. En aquests tres aspectes, que per mi són els més importants, penso que s'ha comportat d'una forma excessivament dòcil i servil, i pel meu punt de vista, equivocada pels interessos de Brasil.

R: Només dos comentaris ràpids. Primer, quan hi va haver les primeres denúncies de corrupció del PT jo, que estic molt a prop de tota la gent del PT, he dit públicament que s'havia de depurar internament el partit, perquè el partit ha investigat dissidències polítiques i ha expulsat quadres importants per divergències polítiques, i jo deia, jo no soc del partit –mai ho he estat, malgrat que vaig ajudar a construir aquest partit mai m'hi he afiliat- però els deia, les raons ètiques ara són molt més greus que les divergències polítiques, s'ha d'intentar investigar i ells no ho van intentar, i nosaltres sabem que la impunitat crea nova oportunitat, exactament el que va passar la vigília de l'elecció, per això Lula no va vèncer a la primera volta, quan va sortir a la llum el cas del dossier contra l'oposició i la policia va detenir a tota la gent que tenia diners per a la corrupció. Dos casos que segueixen sense conclusió de la policia i sense investigació interna del PT, malgrat que tota la gent involucrada està apartada del partit i alguns expulsats, es van autoexpulsar, no és que el partit ho fes, ells es van autoexcloure. Van demanar l'eliminació del quadre del partit, però jo continuo dient això,

I la segona cosa, una mica tornant al que deia a l'inici, jo vaig estar quatre anys a la presó i la gent encara avui pregunta com va ser allò, molt de patiment... no, no, hi havia una cosa molt bona a la presó, que era que es podia parlar malament del Govern sense perill de ser empresonat. Justament he deixat el Govern perquè estant al Govern no podia parlar malament d'ell, i com que jo era responsable de mobilització social des de "Fam zero", o sigui, això que estic fent aquí aquesta nit ho feia tots els dies dos o tres vegades el mateix dia per tot el país, i la gent criticava la política econòmica... jo hi estava d'acord però no podia dir en públic "estic d'acord", en un moment donat vaig anar a Lula i li vaig dir: "bé, si no puc canviar les coses, canvio jo, per recuperar la meva llibertat intel·lectual, la meva llibertat d'expressió, sobretot perquè he d'escriure de sis a vuit articles cada mes per diaris de Brasil" i vaig dir que pensava que era més governamental que la mitjana governamental, llavors es va posar en el meu lloc i ara soc feliç a les bases.